

«Ποτέ Ξανά» για τα θύματα των ναζι

Πηγή: ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ Σελ.: 1,14 Ημερομηνία έκδοσης: 25-01-2023
Αρθρογράφος: Επιφάνεια 962.77 cm² Κυκλοφορία: 14860
Θέματα: ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

- **Συναυλία:** Την Κυριακή θα ακουστεί μια ξεχασμένη παρτιτούρα στη συναυλία «Ποτέ Ξανά» της Κρατικής Ορχήστρας Θεσσαλονίκης για τα θύματα του Ολοκαυτώματος, **Σελ. 14**

«Ποτέ ξανά» για τα θύματα των ναζί

Συναυλία της ΚΟΘ την Κυριακή με ομιλία του Μαρκ Μαζάουερ και μια άρια που μετέγραψε άγνωστος Έλληνας Εβραίος

Της ΓΙΩΤΑΣ ΜΥΡΤΣΙΩΤΗ

«Almas tyernas y puras/ Keridas y regaladas» θα τραγουδήσει η υψίφωνος Μαριάντζελα Χατζησταματίου στην 80ή ετήσια εκδήλωση της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης την ερχόμενη Κυριακή – ημέρα Μνήμης Ελλήνων Μαρτύρων και Ηρώων του Ολοκαυτώματος. Είναι οι στίχοι στα λατίνιο από μια άρια για τις «τριφερές και καθαρές ψυχές» που αναδύθηκαν στους ουραμούς, ένας θρήνος της Θεσσαλονίκης για τους δικούς της ανθρώπους που έχασε στα ναζιστικά στρατόπεδα του θανάτου. Η παρτιτούρα της τρίλεπτης άrias, ξεχασμένη και θαμμένη για περισσότερο από 70 χρόνια στα ιστορικά αρχεία της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης, ανακαλύφθηκε πρόσφατα από την ιστορικό Ρίκα Μπενβενίστε για να μελετηθεί στη συνέχεια από τη δρα μουσικολογίας Χρύσα Σκαρλάτου.

Οι στίχοι της γραμμένοι στην εβραϊστίσπανική γλώσσα (λατίνιο) των σεφαραδίτων Εβραίων της Θεσσαλονίκης, από άγνωστο στιχογράφο πάνω στη μουσική της γνωστής άrias «Ombra mai fu» από την όπερα «Ξέρξης» του Γκέοργκ Φ. Χέντελ (1685-1759), αναφέρονται προφανώς στα θύματα του Ολοκαυτώματος. Την άρια, σύμφωνα με την έρευνα, ερμήνευσε για πρώτη, και μοναδική ίσως, φορά ο τεχνικός και τότε καθηγητής του Εθνικού Ωδείου Αθηνών Κώστας Λιόντας (Κοζάνη 1903 - Βιέννη 1953) στις 2 Μαΐου 1954 σε εκδήλωση της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης για το Γιουμ Α Σοά, συνοδεία στο αρμόνιο της συζύγου του, υψίφωνου Πιρόσκα Λιόντα.

Οι νέοι στίχοι, εξηγεί η μουσικολόγος Χρύσα Σκαρλάτου, αντικαθιστούν το πρωτότυπο κείμενο του Νικόλο Μινάτο στη γνωστή άρια του «Ξέρξης». Στο κείμενο «Amas Tyernas y puras» της Θεσσαλονίκης, ο άγνωστος στιχογράφος διατηρεί το επίθετο «τριφερές» στον πρώτο στίχο του ρεπιτατίβου μόνο που αντί για τα «φύλλα» αναφέρεται στις «ψυχές».

Οι στίχοι είναι μια επίκληση: «Κεραυνοί και αστραπές ποτέ ξανά να μη διαταράζουν την πολυτίμη πούχια σας, να μη σας

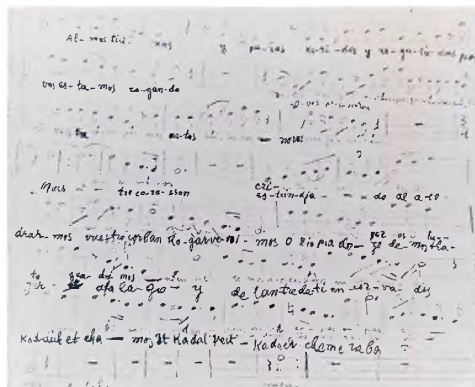

Τα τραγούδια που γράφθηκαν στο Αουσβιτς έχουν στην πλειονότητά τους ελληνικό στίχο, καθώς τραγουδώντας στη γλώσσα της πατρίδας δήλωναν την ελληνική τους ταυτότητα. Τα περισσότερα περιγράφουν τις δύσκολες συνθήκες διαβίωσης, ενώ ορισμένα με σαρκασμό την ωμή πραγματικότητα.

Η άρια είναι προσευχή για τους «πατέρες, τους αδελφούς, τις μητέρες, πλάσματα που στις φλόγες σάς ανάλωσαν».

βεβηλώσουν περισσότερες βάρβαρες πράξεις». Η άρια είναι προσευχή για τους «πατέρες, τους αδελφούς, τις μητέρες, πλάσματα που στις φλόγες σάς ανάλωσαν», όπως λένε οι στίχοι, με σαφείς αναφορές στο επιταχμένο πένθος και στο Καντίς – την καθημερινή δοξαστική προσευχή που ψάλλεται και στις κηδείες από τους πενθούντες Εβραίους.

Την ερχόμενη Κυριακή, η τρίλεπτη άρια θα ακουστεί για πρώ-

Η παρτιτούρα ήταν ξεχασμένη και θαμμένη για περισσότερο από 70 χρόνια στα ιστορικά αρχεία της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης.

Η χαμένη παρτιτούρα αποτελεί έναν από τους θησαυρούς της άγνωστης και ανεξερεύνητης μουσικής των Ελλήνων Εβραίων.

τη φορά στον 21ο στην αφιερωματική συναυλία «Ποτέ ξανά» της Κρατικής Ορχήστρας Θεσσαλονίκης στο Μέγαρο Μουσικής με ένα πρόγραμμα το οποίο, όπως επισημαίνει ο νέος καλλιτεχνικός διευθυντής της ΚΟΘ, Σίμος Παπάνας, «χτίστηκε για να καταπραΰνει και να απορροφάει το βάρος της τραγωδίας» στην οποία θα αναφερθεί ο Βρετανός ιστορικός και συγγραφέας Μαρκ Μαζάουερ με την ομιλία του «80

χρόνια μετά: Ενθυμούμενοι τη Θεσσαλονίκη το 1943». Τα έργα των Τζβι Αβνί (1927) [Prayer («Tefillah»)] για έγχορδα, Λεονάρντ Μπερνστάιν [Nocturne («Hall»)] για ορχήστρα δωμάτιου και σόλο φλάουτο] και Μπραμς (συμφωνία αρ. 3 σε φα μείζονα, έργο 90) υπό τη διεύθυνση του Γιουβ Τάλμι έχουν επιλεγεί για ένα «συναισθηματικό ταξίδι, φόρο τιμής στους Εβραίους της πόλης μας».

Τραγούδια του Αουσβιτς

Η χαμένη παρτιτούρα αποτελεί έναν από τους θησαυρούς της άγνωστης και ανεξερεύνητης μουσικής των Ελλήνων Εβραίων με την οποία ασχολείται η Μαριάντζελα Χατζησταματίου εδώ και έξι χρόνια. Πρώτος καρπός της έρευνας ήταν ο δίσκος «Άγνωστοι μουσικοί θησαυροί των Ελλήνων Εβραίων» ενώ σύντομα θα κυκλοφορήσει δεύτερη συλλογή με τίτλο «Τραγούδια του ολοκαυτώματος των Ελλήνων Εβραίων». Περιλαμβάνει 16 άγνωστα και ανέκδοτα τραγούδια που είχαν γραφτεί την περίοδο 1942-1943 στα γκέτο της Θεσσαλονίκης και στα στρατόπεδα του Αουσβιτς. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι στίχοι των τραγουδιών στην πλειονότητά τους είναι γραμμένοι στα ελληνικά. Τραγουδώντας στη γλώσσα της πατρίδας, δήλωναν την ελληνική τους ταυτότητα. Τα περισσότερα, εξηγεί η κ. Χατζησταματίου, περιγράφουν τις δύσκολες συνθήκες διαβίωσης, την τραγική τους κατάσταση, ορισμένα με σαρκασμό την ωμή πραγματικότητα. Κάποια, καθαρά πατριωτικά, έχουν σαφή αναφορά στην πατρίδα: «Είμαι γνήσιος και πιστός Ρωμιός». Ένα εμβληματικό από την περίοδο της αντίστασης με αλλαγμένους στίχους αναπτέρωνε το ηθικό τους στο Αουσβιτς. «Έτσι είναι η ζωή κορίτσια/ κάντε υπομονή θα βγούμε από το Αουσβιτς» είναι οι στίχοι ενός ακόμη τραγουδιού σε μελωδία της εποχής του πολέμου, ενώ πάνω στο ρεμπέτικο τραγούδι του Μάρκου Βαμβακάρη πάντοτε οι στίχοι που έγραψαν και τραγουδούσαν Έλληνες στα στρατόπεδα: «Θεσσαλονίκη μου γλυκιά πατρίδα δοξασιμένη/ αχ, πότε θ' άρθει ο καιρός να ζούμε ενωμένοι».